ResearchGate

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: https://www.researchgate.net/publication/337009714

Słowiańskie zaświaty. Mity, wizje i wierzenia

Book · January 2018

CITATIONS
6

READS
4,017

1 author:

Paweł Szczepanik
Nicolaus Copernicus University
34 PUBLICATIONS **76** CITATIONS

SEE PROFILE

All content following this page was uploaded by Paweł Szczepanik on 04 November 2019.

The user has requested enhancement of the downloaded file.

WSZECHNICA TRIGLAVA

II

Słowiańskie Zaświaty

WIERZENIA, WIZJE I MITY

WSZECHNICA TRIGLAVA

II

Paweł Szczepanik

Słowiańskie Zaświaty

WIERZENIA, WIZJE I MITY

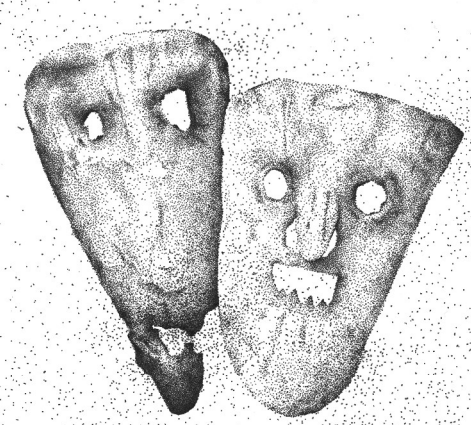

Triglav

Szczecin 2018

Wszechnica Triglava
II

Paweł Szczepanik
Słowiańskie zaświaty. Mity, wizje i wierzenia

Recenzja:
Prof. dr hab. Wojciech Chudziak

Korekta:
Dorota Czapiewska, Magdalena Sudoł

Projekt okładki:
Igor D. Górewicz, Jacek Gajak

Opracowanie graficzne okładki:
Jacek Gajak, www.jacekgajak.pl

Skład:
Michał Hęciak – Complex Design, www.complex-design.pl

© Copyright by Paweł Szczepanik
© Copyright for this edition by
Trzygłów – Pokazy Historyczne Igor D. Górewicz

Wydawnictwo „Triglav" jest marką firmy
„Trzygłów" – Pokazy Historyczne Igor D. Górewicz
gorewicz@wp.pl, www.triglav.com.pl

ISBN 978-83-62586-73-8

SPIS TREŚCI

TYTUŁEM WSTĘPU 7

1. Kosmologia słowiańska 11
    1.1. Mit, mitologia, religia – kwestie definicyjno-teoretyczne 11
    1.2. Mit kosmogoniczny i jego wersje 18
        1.2.1 Kosmiczne Jajo 19
        1.2.2. Mit wyłowienia 29
2. Trójdzielność kosmosu i dualizm wierzeń 43
    2.1. Światowid ze Zbrucza i brązowe okucia pochewek noży jako wyobrażenia kosmologiczne 48
3. Suwereni świata chtonicznego 69
    3.1. Koncepcja Georgesa Dumézila 69
    3.2. Próby zastosowania triady na gruncie słowiańskim 74
    3.3. Bóstwa zaświatów, przemijania i śmierci 83
        3.3.1. Weles 84
        3.3.2. Nyja 91
        3.3.3. Marzanna 102
4. Wizje świata pozagrobowego 107
5. Cielesność mityczna 129
6. Metamorficzna moc masek 145
7. Podsumowanie 163

BIBLIOGRAFIA 165
1. Źródła 165
2. Opracowania 166

TYTUŁEM WSTĘPU

Książka, którą czytelnik trzyma w rękach, jest wynikiem wieloletnich zainteresowań badawczych autora, skupionych wokół problematyki szeroko rozumianej słowiańskiej religijności przedchrześcijańskiej. Zagadnienie to, jednocześnie fascynujące i niezbyt wdzięczne, podejmowane przez różne dziedziny nauk humanistycznych, budzi wciąż wiele skrajnych emocji i opinii wśród zajmujących się tym problemem badaczy, przy jednoczesnym stale rosnącym zainteresowaniu społecznym.

Jednym z zasadniczych problemów, z jakim musi zmierzyć się badacz wierzeń słowiańskich, jest rzekoma ubogość źródeł pisanych. Podejście takie swoimi korzeniami sięga słów, opublikowanych równo 100 lat temu, przez wybitnego polskiego slawistę Aleksandra Brücknera:

„*Mity słowiańskie same do mitu raczej należą, skoroż pewne o nich wiadomości, t. j. ani urojone, ani powtarzane tylko, na stronicy druku się zmieszczą. O kultach słowiańskich t. j. o świątyniach i kapłanach, o posągach i obrzędach, o ofiarach i wieszczbach wiemy nierównie więcej i lepiej; ba, gdy po mitach głucho od wieków zupełnie, z kultów do dziś tu i owdzie niejedno ocalało, szczególnie na Rusi i Bałkanie, np. w kulcie przodków (zadusznym)*”[1].

W założeniach autora niniejsza praca ma ukazać, że zacytowane stwierdzenie należy uznać za dalece nieadekwatne. Ubogość źródeł – w tym także pisanych – jest tylko pozorna, a historia badań nad religią Słowian nie jest „historią rozczarowań” jak stwierdził Stanisław Urbańczyk[2].

Jednym z głównych zadań niniejszej pracy staje się zatem próba zaprzeczenia cytowanym stwierdzeniom i ukazanie szerokich możliwości interpretacyjnych płynących z krytycznego wykorzystania źródeł pisanych, etnograficznych, językoznawczych i archeologicznych. Tak pomyślane

[1] Brückner 1918: s. 1.

[2] Urbańczyk 1968: s. 35; Urbańczyk 1991: s. 125.

i przeprowadzone, interdyscyplinarne badania oparte na metodzie komparatystycznej, pozwolą zaś na zbudowanie narracji na temat minionej rzeczywistości mitycznej.

Zwornikiem dla tej opowieści stają się zaświaty, rozumiane szeroko jako krainy mityczne, które są domeną bogów, demonów i zmarłych. Rozważania te zostaną rozpoczęte od przybliżenia czytelnikowi kosmologii słowiańskiej, wraz z wszelkimi wątpliwościami płynącymi z analizy źródeł, które posłużyły do zbudowania dwóch archetypicznych form rekonstruowanego mitu kosmologicznego. W kolejnej części pracy zostanie przedstawiona trójdzielna wizja słowiańskiego kosmosu, z pierwiastkiem dualistycznym jako jedną z głównych zasad kierujących uniwersum. Informacje te zostaną z kolei skonfrontowane z wyselekcjonowanym materiałem archeologicznym, za jaki uznano posąg Światowida ze Zbrucza, oraz wybór wyjątkowych brązowych okuć pochewek noży. W dalszej części rozważań skupimy się nad teorią trójfunkcyjności Georgesa Dumézila, oraz próbą jej egzemplifikacji na materiale słowiańskim. Szczególny nacisk zostanie zaś położony na bóstwa chtoniczne – infernalne, związane ze sferami świata pozagrobowego, przemijania i śmierci. Za przykłady takich postaci, poddanych szczegółowej analizie w kolejnych częściach książki, należy uznać Welesa, Nyję i Marzannę. Po zapoznaniu się z suwerenami zaświatów i postaciami z nimi związanymi, podjęte zostaną rozważania na temat wizji samej śmierci i świata pozagrobowego. Ten problem niejako bezpośrednio łączy się zaś z cielesnością i ciałem mitycznym rozumianym w kategoriach metaforycznych. Te ostatnie związane są zaś między innymi z mityczno-religijną waloryzacją masek, których znaczenie i funkcje związane bezpośrednio ze światem zmarłych zostaną omówione w ostatnim rozdziale. Tak przemyślane rozważania mają zaś pozwolić na zbliżenie się do obrazu słowiańskich zaświatów rozumianych w sposób dynamiczny, stale korespondujący ze światem codziennej ludzkiej egzystencji.

Niniejsza praca powstała jako element rozważań związanych z realizacją grantu badawczego „*Religie i ich rzeczy. Analiza porównawcza wczesnośredniowiecznych przedmiotów związanych z religijnością odkrytych na terenie Polski*" finansowanego przez Narodowe Centrum Nauki, w ramach konkursu Sonatina 1 (Dec. Nr 2017/24/C/HS3/00116). W tym miejscu chciałbym serdecznie podziękować prof. dr hab. Wojciechowi Chudziakowi, dyrektorowi Instytutu Archeologii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, za cenne uwagi i wsparcie, pojawiające się na różnych etapach moich prac związanych z badaniem religijności pogańskich Słowian. Osobne podziękowania składam na ręce Igora Górewicza i wydawnictwa Triglav, za zaproszenie do współpracy, profesjonalizm i niesłabnącą potrzebę pogłębienia

wiedzy i promocji religii i kultury dawnych Słowian. Kolejne podziękowania należą się Rodzinie i Przyjaciołom, na których zawsze mogłem, mogę i mam nadzieję będę mógł liczyć. W ostatniej części chciałbym podziękować moim najbliższym: Magdzie i Hubertowi, którzy wykazali się niezwykłą cierpliwością, wyrozumiałością i wsparciem i to właśnie im dedykuję niniejszą książkę.

7. Podsumowanie

Próbując zreasumować przeprowadzone w niniejszej pracy rozważania należy zwrócić uwagę na niezwykłą wielorakość i barwność wątków związanych ze słowiańskimi zaświatami. Problematyka ta jest nierozerwalnie połączona z wierzeniami kosmologicznymi i to właśnie z tego powodu pierwsza część książki poświęcona została bezpośrednio tej tematyce. Zrekonstruowane na podstawie danych etnograficznych i religioznawczych dwie główne wersje mitu kosmologicznego ukazują trójdzielną strukturę kosmosu o dualistycznym charakterze. Tak pojmowany kosmos zamieszkiwany był z kolei przez bóstwa, istoty demoniczne, żywych i zmarłych. Rozważania prowadzone w tej części pracy podejmują również analizę wyjątkowych zabytków archeologicznych, za które uznano posąg Światowida ze Zbrucza, oraz brązowe okucia pochewek noży z przedstawieniami figuratywnymi. Artefakty te ukazują złożony obraz słowiańskiego kosmosu stanowiąc swoiste zobrazowania dla treści znanych z innych kategorii źródeł.

Zaświaty, będące jednym z elementów tak pojmowanego uniwersum, podlegały zwierzchnictwu bóstw chtonicznych. Suwereni świata pozagrobowego posiadali zestaw niezwykle rozbudowanych kompetencji i funkcji dalece wykraczających poza kwestie związane tylko i wyłącznie z przemijaniem i śmiercią, choć to właśnie te kategorie jawią się jako najistotniejsze. Do grupy tych bóstw należy zaliczyć przede wszystkim szeroko komentowanego w literaturze przedmiotu Welesa, ale także, mniej znane i wciąż budzące dyskusję co do ich przedchrzescijańskiego charakteru, bóstwa żeńskie. Mowa tu przede wszystkim o Nyji i jej kulcie skupionym wokół gnieźnieńskiej świątyni, a także Marzannie ukazującej bezpośredni związek z cyklicznością życia i śmierci człowieka oraz całej przyrody.

Słowiańskie zaświaty to krainy wielorakie, a ich opisy uwiecznione na kartach nielicznych kronik ukazują niejednokrotnie niezwykłą rozbieżność. Od skrajnie pesymistycznych opinii o krańcu egzystencji wraz ze śmiercią

cielesną, poprzez zoomorfizm dusz i wierzenia ukazujące świat pozagrobowy jako wiecznie zieloną łąkę. Już samo nazewnictwo i terminy: Nawia, Raj, Wyraj jako nazwy określające zaświaty ukazują ich złożoność i zróżnicowanie mogące być związane z odmiennymi wizjami świata pozagrobowego w różnych częściach Słowiańszczyzny, chronologią i charakterem analizowanych źródeł. Mogą w końcu być efektem konfrontacji z eschatologią chrześcijańską, lub wierzeniami ludów sąsiadujących i tworzeniem się nowych religijno-mitologicznych sensów. Droga w słowiańskie zaświaty prowadziła pierwotnie przez ogień stosu pogrzebowego i wodę oddzielającą świat żywych od zmarłych i to właśnie te dwa archetypiczne pierwiastki odnoszące się wprost do kosmogonii wydają się być najistotniejsze z perspektywy eschatologicznej. Musimy również pamiętać, że różnorodne sposoby obchodzenia się ze zmarłym, czytelne w materiale archeologicznym mogą być echem zróżnicowania samych wierzeń na temat pośmiertnej egzystencji.

To właśnie trup jako specyficzna forma ludzkiego ciała jest w centrum uwagi w kolejnym z rozdziałów książki. Cielesność nabiera przy tym charakteru mitycznego odnosząc się ponownie do wierzeń kosmologicznych, gdzie rzeczywistość poddawana jest swoistej antropomorfizacji. Ciało skazane na kres podlega również boskim karom w postaci chorób, nakładanych przede wszystkim za złamanie przysięgi lub wykroczenie przeciw społecznie respektowanym, religijnie umotywowanym, normom. Z ciałem żywym, kontaktem ze zmarłymi i śmiercią związane są również maski stanowiące ostatnią grupę analizowanych zabytków. Przedmioty te jak starałem się wykazać posiadały niezwykle bogate znaczenie metaforyczne, odnoszące się wprost do wierzeń eschatologicznych i były wykorzystywane bądź to jako atrybuty rytualno-obrzędowe, bądź to jako swoiste fetysze religijne. Maski tworzyły w końcu przede wszystkim płaszczyznę do komunikacji pomiędzy żywymi, a zmarłymi.

Dobór przedstawionych w niniejszej pracy materiałów miał przede wszystkim na celu ukazanie ogromnego potencjału badawczego, płynącego nawet z nie raz przepracowanych już wielokrotnie źródeł. Problematyka słowiańskich zaświatów ukazuje je więc jako krainy niejednorodne, mało znane i dynamiczne w końcu. Zaś źródła, pozornie niezwiązane z tą częścią kulturowej rzeczywistości, przy odpowiednim spojrzeniu wydają się ukazywać nowe oblicze, w którym dostrzec możemy okruchy słowiańskiego pojmowania śmierci i życia pozagrobowego. Oczywiście należy pamiętać, że prace analizy na tym polu są niezwykle trudne i jedynie dalsze interdyscyplinarnie zaplanowane, krytyczne badania porównawcze, nad wszelkimi dostępnymi kategoriami źródeł pozwolą nam uczynić ten obraz bardziej klarownym i zrozumiałym.

BIBLIOGRAFIA

1. Źródła

Adam z Bremy – *Magistri Adam Bremensis Gesta Hammaburgensis ecclesiae pontificum*, ed. B. Shmeidler, [w:] *Scriptores rerum Germanicum in usum scholarum*, Hannoverae et Lipsiae 1917.

Długosz – *Ioannes Dlugossius, Annales seu Cronicae incliti Poloniae*, t. 1, red. curavit et introd. scripsit I. Dąbrowski; textum recensuit atque praefatione instruxit V. Semkowicz-Zaremba; comment. C. Pieradzka, B. Modelska-Strzelecka, Varsaviae 1964.

Długosz – *Jana Długosza Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego. Ks. 1-2*, red. i wstęp J. Dąbrowski, tekst łac. ustaliła i przedm. zaopatrzyła W. Semkowicz-Zarembina, koment. do tekstu pol. oprac. K. Pieradzka i B. Modelska-Strzelecka, na jęz. pol. przeł. S. Gawęda et al., tekst pol. przejrzał M. Plezia, Warszawa 1961.

Ebo – *Żywot św. Ottona biskupa bamberskiego*, MPH, t. 7, cz. 2, wyd. J. Wikarjak, wstęp i oprac. K. Liman, Warszawa 1969.

Edda – *Edda poetycka*, tłum. A. Załuska-Strömberg, Wrocław 1986.

Herbord – *Dialog o życiu św. Ottona biskupa bamberskiego*, MPH, t. 7, cz. 3, wyd. J. Wikarjak, wstęp i oprac. K. Liman, Warszawa 1974.

Herodot – *Herodot. Dzieje*, tłum. S. Hammer, Warszawa 2002.

Ibn Fadlan – *Ibn Fadlan. Kitāb. Na podstawie rękopisu meszhedzkiego,* [w:] Źródła arabskie do dziejów Słowiańszczyzny, t. 3, oprac. A. Kmietowicz, F. Kmietowicz, T. Lewicki, Wrocław 1985.

Ibn Rosteh – *Ibn Rosteh. Kitāb Al-A'lāq An-nafisa*, [w:] Źródła arabskie do dziejów Słowiańszczyzny, t. 2, cz. 2, wyd. T. Lewicki, Wrocław 1977.

Ibrahim ibn Jakub – *Relacja Ibrāhīma ibn Ja'qūba z podróży do krajów słowiańskich w przekazie al-Bakrīego*, wyd. T. Kowalski, „Monumenta Poloniae Historica", seria II – t. I, Kraków 1946.

Kadłubek – Mistrz Wincenty Kadłubek, *Kronika polska*, red. nauk. S. Sierpowski, wstęp M. Matla-Kozłowska, przekł. z języka łacińskiego i przypisy B. Kürbis, Diepholz 2010.

Kodeks I – *Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski obejmujący dokumenta tak już drukowane, jak dotąd nie ogłoszone, sięgające do roku 1400*, T. I, dok. 55, Poznań 1877.

Kodeks II - *Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski obejmujący dokumenta tak już drukowane, jak dotąd nie ogłoszone, sięgające do roku 1400*, T. II, Poznań 1878

Kosmas – *Kronika Czechów*, oprac. M. Wojciechowska, Wrocław 2006.

Mansikka – Mansikka V. J., *Die Religion der Ostslaven, I. Quellen*, Helsinki 1922.

Meyer – Meyer C. H., *Fontes historiae religionis slavicae*, Berlin 1931.

Miechowita – Maciej z Miechowa, *Chronica Polonorum*, Cracouiae 1521 (reprodukcja techniką fotooffsetową, Kraków 1986).

Najstarši – *Najstarši česka rýmovanà Kronika tak řečeného Dalimila,* wyd. B. Havranek, J. Daňhelka, Praha 1958.

Parkosz – *Jakuba Parkosza traktat o ortografii polskiej*, oprac. M. Kucała, Warszawa 1985.

PML – *Powieść minionych lat*, przekł. i oprac. F. Sielicki, Wrocław 1968.

Prokopiusz – *Prokopiusz z Cezarei, O wojnach, ks. VII, rozdz. 14,1* [w:] Greckie i łacińskie źródła do najstarszych dziejów Słowian, cz. 1: (do VIII w.), przekł. i oprac. M. Plezia, Poznań-Kraków, 1952, s. 68-69.

Rygweda – *Hymny Rigwedy*, tłum. F. Michalski, Wrocław 1971.

Saxo – *Saxonis Gesta Danorum*, wyd. J. Orlik, H. Raeder, Copenhagen 1931.

Thietmar – *Kronika Thietmara*. Tłumaczenie (z tekstu łacińskiego) wstęp i przypisy M. Z. Jedlicki, posł. K. Ożóg, Kraków 2005.

2. Opracowania

Abraham W.,
1920 *Najdawniejsze statuty synodalne archidiecezji gnieźnieńskiej oraz statuty z rękopisu oss. nr. 1627 z uwzględnieniem materiałów zebranych przez ś. p. B. Ulanowskiego*, Kraków.

Allen N. J.,
1987 *The ideology of the Indo-Europeans: Dumézil's theory and the idea of fourth function*, „International Journal of Moral and Social Studies", t. 2, s. 23-39.
1996 *Romulus and the Fourth Function*, [w:] Indo-European Religion after Dumézil, Journal of Indo-European Studies Monograph No. 16, red. E. C. Polomé, Washington 1996, s. 13-36.
1998 *Varnas, colours and functions. Extending Dumézil's schema*, „Zeitschrift für Religionswissenschaft", t. 6, s. 163-177.

Ariès P.,
1989 *Człowiek i śmierć*, przekł. E. Bąkowska, Warszawa.

Bachtin M.,
1975 *Twórczość Franciszka Rabelais'go a kultura ludowa średniowiecza i renesansu*, przekł. A. i A. Goreniowie, oprac., wstęp i komentarz S. Balbus, Kraków.

Bailey G. M.,
1979 *Trifunctional Elements in the Mythology of the Hindu Trimūrti*, „Numen", t. 26, s. 152-163.

Bajburin A.,
1998 *Semiotyczne aspekty funkcjonowania rzeczy*, przeł. B. Żyłko, „Polska Sztuka Ludowa. Konteksty", t. 58, z. 3-4, s. 109-117.

Bakke M.,
2000 *Ciało otwarte. Filozoficzne reinterpretacje kulturowych wizji cielesności*, Poznań.

Banaszkiewicz J.,
1986 *Jedność porządku przestrzennego, społecznego i tradycji początków ludu (Uwagi o urządzeniu wspólnoty plemienno-państwowej u Słowian)*, „Przegląd Historyczny", t.77, z. 3, s. 445-466.
1992 *Otto z Bambergu i pontifex idolorum. O urządzeniu i obyczaju miejsca wiecowego pogańskiego Szczecina*, [w:] Biedni i bogaci. Studia z dziejów społeczeństwa i kultury ofiarowane Bronisławowi Geremkowi w sześćdziesiątą rocznicę urodzin, red. M. Aymard, Warszawa, s. 275-284.
2000 *'Nadzy wojownicy' – o średniowiecznych pogłosach dawnego rytu wojskowego (Prokopiusz z Cezarei, Paweł Diakon, Girald z Walii, Skaso Gramatyk i Gall Anonim)*, [w:] Człowiek, sacrum, środowisko, Miejsca kultu we wczesnym średniowieczu, red. S. Moździoch, „Spotkanie Bytomskie", t. 4, Wrocław, s. 11-25.
2001 *Źródło Głomacz i jego rajska okolica*, [w:] Viae historicae. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Lechowi A. Tyszkiewiczowi w siedemdziesiątą rocznicę urodzin, red. S. Rosik, P. Wiszewski, s. 407-414.
2012 *Takie sobie średniowieczne bajeczki*, Kraków.

Bańkowski A.,
2000 *Etymologiczny słownik języka polskiego*, t. 2 L-P, Warszawa.

Bane T.,
2012 *Encyclopedia of Demons In World Religions and Cultures*, Jefferson.

Baranowski B.,
1981 *W kręgu upiorów i wilkołaków*, Łódź.

Bartmiński J., Niebrzegowska S.,
1996 *Niebo*, [w:] Słownik stereotypów i symboli ludowych, T. I Kosmos, Lublin, red. J. Bartmiński, s. 85-118.

Belier W.,
1996 *The First Function: A critical Analysis*, [w:] Indo-European Religion after Dumézil, Journal of Indo-European Studies Monograph No. 16, red. E. C. Polomé, Washington 1996, s. 37-72.

Biermann F.,
2013 *Die Christianisierung der Nordwestslawen aus archäologischer Sicht*, [w:] Credo. Christianisierung Europas im Mittelalter, Bd. 1, Essays, hrsg. Ch. von Stiegemann, M. Kroker, W. Walter, Petersberg, s. 409-416.
2014 *Ein „Götterbildbeschlag" aus der Uckemark als Zeugnis mittelalterlicher Glaubensvoorstellungen im nordwest-slawischen Raum*, „Praehistorische Zeitschrift", t. 89(2), s. 390-403.

Bobrowski J., Wrona M.,
2017 *Mitologia Słowiańska*, Olszanica.

Boholm A.,
2005 *Weneckie widowiska karnawałowe w maskach*, przekł. J. Jaworska, [w:] Antropologia widowisk: zagadnienia i wybór tekstów, oprac. A. Chałupnik, W. Dudzik, M. Kanabrodzki, L. Kolankiewicz, wstęp i red. L. Kolankiewicz, Warszawa 2005, s. 658-669.

Bojarski J., Chudziak W., Drozd A., Koperkiewicz A., Kozłowski T., Stawska V.,
2010 *Katalog źródeł*, [w:] Mons Sancti Laurenti, t. 5, Wczesnośredniowieczne cmentarzysko szkieletowe w Kałdusie (stanowisko 4), red. W. Chudziak, Toruń, s. 189-603.

Bopearachchi O.,
2008-2009 *An enigmatic image of Varāha-Viṣṇu from Gandhāra, „Jnana-Pravaha Research Journal", t.* XII, s. 102-104.

Boryś W.,
2005 *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Kraków.

Bowie F.,
2008 Antropologia religii. Wprowadzenie, przekł. K. Pawluś, Kraków.

Böhme G.,
1998 *Antropologia filozoficzna. Ujęcie pragmatyczne*, przeł. P. Domański, przedmowa i red. nauk. S. Czerniak, Warszawa.

Brather S.,
2008 *Archäologie der westlichen Slawen. Siedlung, Wirtschaft und Gesellschaft im früh- und hochmittelalterlichen Ostmitteleuropa*, Berlin - New-York.

Brückner A.,
1918 *Mitologja słowiańska*, Kraków.
1924 *Mitologia polska*, Kraków.
1985 *Mitologia słowiańska i polska*, wstęp i oprac. S. Urbańczyk, Warszawa.
1996 *Słownik etymologiczny języka polskiego*, wyd. VII, Poznań.
2000 *Słownik etymologiczny języka polskiego*, wyd. IX, Warszawa.

Burchardt J.,
1986 *Dlaczego pogańscy Polanie w XI w. nie zniszczyli katedry gnieźnieńskiej?*, „Literatura Ludowa", nr 1, s. 31-42.

Burrow T.,
1948 *Sanskrit* rajas, „Bulletin of the School of Oriental and African Studies", t. 12, nr. 3/4, s. 645-651.

Bylina S.,
1992 *Człowiek i zaświaty. Wizje kar pośmiertnych w Polsce średniowiecznej*, Warszawa.
1995 *Problemy słowiańskiego świata zmarłych. Kategorie przestrzeni i czasu*, „Światowit", t. 40, s. 9-25.
2012 *Drogi – granice – mosty. Studia o przestrzeni publicznej i sakralnej w średniowieczu*, Warszawa.

Cassirer E.,
1998 *Esej o człowieku. Wstęp do filozofii kultury*, przeł. A. Staniewska, Warszawa.

Cehak-Hołubiczowa H.,
1965 *Drewniane maski z grodu-miasta na Ostrówku w Opolu*, „Archeologia Polski", t. 10, z.1, s. 305-317.

Chudziak W.,
2001 *Wczesnośredniowieczne groby komorowe z Kałdusa pod Chełmnem na Pomorzu Wschodnim*, „Slavia Antiqua", t. 42, s. 63-96.
2006 *Problem projekcji mitu kosmologicznego na organizację przestrzeni sakralnej in Culmine na Pomorzu Nadwiślańskim*, „Slavia Antiqua", t. 47, s. 67-97.
2010 *Przestrzeń pogańskiego sacrum w krajobrazie przyrodniczo-kulturowym Słowian pomorskich*, [w:] Sacrum pogańskie – Sacrum chrześcijańskie. Kontynuacja miejsc kultu we wczesnośredniowiecznej Europie Środkowej, red. K. Bracha, C. Hadamik, Warszawa, s. 289-317.
2011 *Miejsca kultu pogańskiego w krajobrazie przyrodniczo-kulturowym Pomorza we wczesnym średniowieczu,* [w:] Polska i Europa w średniowieczu. Przemiany strukturalne. Podmioty i przedmioty w badaniach historycznych, red. M. Adamczewski, Warszawa, s. 27-48.
2013 *Wyspy w krajobrazie przyrodniczo-kulturowym Słowian zachodnich*, [w:] Wioski i parafie w średniowieczu. Wykłady popularno-naukowe zorganizowane w ramach IX Festiwalu Kultury Słowiańskiej i Cysterskiej w Lądzie nad Wartą w dniach 8-9 czerwca 2013 roku, red. M. Brzostowicz, M. Przybył, J. Wrzesiński, Poznań – Ląd, s. 51-75.
2013a *Związki przędzalnictwa i tkactwa z symboliką kosmologiczną Słowian zachodnich - depozyty wodne z Jeziora Zarańskiego*, [w:] Z badań nad kulturą społeczeństw pradziejowych i wczesnośredniowiecznych. Księga jubileuszowa dedykowana profesorowi Bogusławowi Gedidze w osiemdziesiątą rocznicę urodzin przez przyjaciół, kolegów i uczniów, red. J. Kolenda, A. Mierzwiński, S. Moździoch, L. Żygadło, Wrocław, s. 171-183.
2015 *Rzeki w krajobrazie przyrodniczo-kulturowym wczesnośredniowiecznych Słowian pomorskich*, [w:] O rzece i wodzie w życiu codziennym człowieka średniowiecza, red. S. Moździoch, K. Chrzan, „Spotkanie Bytomskie", t. 8, Wrocław, s. 29-51.

Chudziak W., Błędowski P., Bojarski J., Kaźmierczak R., Weinkauf M.,
2016 *Kontekst archeologiczno-historyczny*, [w:] Mons Sancti Laurenti, t. 8, Wczesnośredniowieczny zespół osadniczy w Kałdusie. Studia archeologiczno-paleobotaniczne, red. W. Chudziak, A. N. Noryśkiewicz, Toruń, s. 13-68.

Chudziak W., Kaźmierczak R. (red.),
2014 *The Island in Żółte on Lake Zarańskie. Early Medieval Gateway into West Pomerania*, Toruń.

Cieślik J.,
2016 *Światowid ze Zbrucza. Wokół sporu o autentyczność zabytku*, [w:] Od Bachórza do Światowida ze Zbrucza. Tworzenie się słowiańskiej Europy w ujęciu źródłoznawczym. Księga jubileuszowa Profesora Michała Parczewskiego, red. B. Chudzińska, M. Wojenka, M. Wołoszyn, Kraków – Rzeszów, s. 353-372.

Cirlot J. E.,
2012 *Słownik symboli*, przekł. I. Kania, Kraków.

Corpus,
1979 *Corpus Archäologischer Quellen Zur Frühgeschichte. Auf dem Gebiet der Deutschen Demokratischen Republik (7. bis 12. Jahrhundret)*, bd. III, Textband, hrgs. J. Herrmann, P. Donat, Berlin.

Czarnowski S.,
1939 *Podział przestrzeni i jej ograniczenie w religii i magii*, „Przegląd Socjologiczny", t. 7, s. 3-21.
1956 *Podział przestrzeni i jej ograniczenie w religii i magii*, [w:] Dzieła, t. 3, Warszawa, s. 221-236.

Czerniak S.,
2007 *Odwołania do ludzkiej cielesności w antropologii filozoficznej XX wieku. Próba syntetycznego komentarza* [w:] Ucieleśnienia. Ciało w zwierciadle współczesnej humanistyki. Myśl – praktyka – reprezentacja, red. A. Wieczorkiewicz, J. Bator, Warszawa, s. 19-34.

Dalbor W.,
1955 *Wczesnośredniowieczny gród w Gnieźnie,* „Światowit", t. 21, s. 161-246.

Danka I. R.
1991 *Dawne pieśni sakralne o początku wszechrzeczy*, „Prace Historycznoliterackie", z. 79, s. 125-140.

Dant T.,
2007 *Kultura materialna w rzeczywistości społecznej. Wartości, działania, style życia*, przeł. J. Barański, Kraków.

Derwojedowa A., Dulewicz A., Grochola B. (red.)
1998 *Encyklopedia sztuki starożytnej*, Warszawa.

Descartes R.,
1925 *Rozprawa o metodzie dobrego powodowania swoim rozumem i szukania prawdy w naukach*, przeł. Boy, przedmowa i objaśnienia F. Kierski, Warszawa.

Doniger W.,
1981 *The Rig Veda. An Anthology*, New York.

Douglas M.,
2004 *Symbole naturalne. Rozważania o kosmologii*, tłum. E. Durak, Kraków.

Dowson J.,
1888 *A Classical Dictionary of Hindu Mythology and Religion, Geography, History and Literature*, London.

Duby G.,
1978 *Les trois order sou l'imaginaire du féodalisme*, Galimard.

Duczko W.,
2007 *Ruś wikingów. Historia obecności Skandynawów we wczesnośredniowiecznej Europie Wschodniej*, tłum. N. Kreczmar, Warszawa.

Duma P.,
2010 *Grób alienata. Pochówki dzieci nieochrzczonych, samobójców i skazańców w późnym średniowieczu i dobie wczesnonowożytnej*, Kraków.

Dumézil G.,
1943 *Servius et la Fortune. Essai sur la fonction sociale de Louange et de Blâme et sur les éléments indo-européens du cens romain*, Paris.
1958 *L'idéologie tripartie des Indo-Européens,* Bruxelles.
1968 *Mythe et épopeé I. L'idéologie des trois fonctions dans les épopées des peuples indo-européens*, Paris.
1987 *Mit i epos. Tom I. Ideologia trzech funkcji w eposach ludów indoeuropejskich*, przeł. J. Godzimirski, „Literatura na Świecie" nr 11, s. 262-277.
1988 *Mitra-Varuna. An Essay on Two Indo-European Represantations of Sovereignty*, trans. D. Coltman, New York.
2006 *Bogowie Germanów. Szkice o kształtowaniu się religii skandynawskiej*, przeł. A. Gronowska, red. nauk. J. Banaszkiewicz, Warszawa.

Dunin-Karwicka T.,
2012 *Drzewo na miedzy*, Toruń.

Dynda J.,
2014 *The Three-Headed One at the Crossroad: A Comparative Study of the Slavic God Triglav*, „Studia Mythologica Slavica", t. 17, s. 57-82.

Dziuban A.,
2007 *Socjologia i problem cielesnej kondycji człowieka* [w:] Ucieleśnienia. Ciało w zwierciadle współczesnej humanistyki. Myśl – praktyka – reprezentacja, red. A. Wieczorkiewicz, J. Bator, Warszawa, s. 45-69.

Dźwigoł R.,
2004 *Polskie ludowe słownictwo mitologiczne*, Kraków.

Eliade M.,
1966 *Traktat o historii religii*, tłum. J. Wierusz-Kowalski, oprac. Bogdan Kupis, Warszawa.
1997 *Historia wierzeń i idei religijnych, Tom I Od epoki kamiennej do misteriów eleuzyńskich*, przekł. S. Tokarski, Warszawa.
1999 *Sacrum i profanum. O istocie religijności*, przekł. R. Reszke, Warszawa.
2001 *Szamanizm i archaiczne techniki ekstazy*, przekł. i wstęp K. Kocjan, nauk. oprac. J. Tulisow, Warszawa.
2002 *Od Zalmoksisa do Czyngis-chana*, tłum. K. Kocjan, Warszawa.

Éribon D.,
1996 *Na tropie Indoeuropejczyków: mity i epopeje. Z Georges'em Dumézilem rozmawia Didier Éribon*, przekł. i wstęp K. Kocjan, Warszawa.

Fischer A.,
1921 *Zwyczaje pogrzebowe ludu polskiego*, Lwów.

Foucault M.,
1998 *Nadzorować i karać. Narodziny więzienia*, przeł. T. Komedant, Warszawa.

Gabriel I.,
1988 *Hof- und Sakralkultur sowie Gebrauchs- und Handelsgut im Spiegel der Kleinfunde von Starigard/Oldenburg*, [w:] Oldenburg – Wolin – Staraja Ladoga – Novgorod – Kiev. Handel und Handelsverbindungen im südlichen und östlichen Ostseeraum während des frühen Mittelalters, Frankfurt, s. 103-291.
1991 *Starigard/Oldenburg im 11. und 12. Jahrhundert: Neue Strukturelemente in Gesellschaft und Kultur*, [w:] Miasto zachodniosłowiańskie w XI – XII wieku. Społeczeństwo – Kultura, red. L. Leciejewicz, Wrocław, s. 169-188.
2000 *Kosmologisches Bildprogramm als Messerscheidenbeschlag*, [w:] Europas mitte um 1000. Bd. 3 Katalog, red. A. von Wieczorek, H-M. Hinz, Stuttgart, s. 139.
2013 *Messerscheidenbeschlag mit kosmologischem Bildprogramm (Götterbildbeschlag)*, [w:] Credo. Christianisierung Europas im Mittelalter, Bd. II, Katalog, red. C. Stiegemann, M. Kroker, W. Wolter, Petersberg, s. 593.

Galuška L.,
2013 *Pendant with depiction of human face from Elary Mediewal barrow cemetery near Hluk In Moravia*, [w:] Z badań nad kulturą społeczeństw pradziejowych i wczesnośredniowiecznych. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Bogusławowi Gedidze, w osiemdziesiątą rocznicę urodzin przez przyjaciół, kolegów i uczniów, red. J. Kolenda, A. Mierzwiński, S. Moździoch, L. Żegadło, Wrocław, s. 591-598.

Gardeła L.,
2016 *Wczesnośredniowieczne groby komorowe – lustra czy miraże życia? Rozważania nad praktykami funeralnymi na ziemiach polskich*, [w:] Pochowki w grobach komorowych na ziemiach polskich w okresie wczesnego średniowiecza, red. D. Błaszczyk, D. Stępniewska, Warszawa, s. 154-175.
2017 *Bad Death in the Elary Middle Ages: Atypical Burials from Poland In a Comparative Perspective*, Rzeszów.

Gardeła L., Kajkowski K. (red.),
2015 *Kończyny, kości i wtórnie otwarte groby w dawnych kulturach*, Miedzynarodowe Spotkania Interdyscyplinarne „Motywy przez wieki", t. 2, Bytów.

Gawełek F.,
1911 *Palma, jajko i śmigus w praktykach wielkanocnych ludu polskiego*, „Lud", t. 17, s. 15-39.

Gediga B.,
1966 *Badania wykopaliskowe na Ostrówku w Opolu w latach 1959-1963*, „Sprawozdania Archeologiczne", t. 18, s. 219-245.
2001 *Gród na Ostrówku w Opolu*, Opole.

Geertz C.,
2005 *Interpretacja kultury. Wybrane eseje*, tłum. M. M. Piechaczek, Kraków.

Gennep A. van.,
2006 *Obrzędy przejścia. Systematyczne studium ceremonii. O bramie i progu, o gościnności i adopcji*, przekł. B. Biały, wstęp J. Tokarska-Bakir, Warszawa.

Geupel F.,
1977 *Slawische Bronzefigur von Schwedt/ O. Wiederentdeckt*, "Forschungen und Berichte" t. 18, s. 155-157.

Gloger Z.,
1900 *Rok polski w życiu, tradycyi i pieśni*, Warszawa.
1903 *Encyklopedja staropolska. Ilustrowana*, t. IV, Warszawa.

Gieysztor A.,
2006 *Mitologia Słowian*, wyd. III, wstęp K. Modzelewski, posł. L. P. Słupecki, oprac. A. Pieniądz, Warszawa.

Godelier M.,
2010 *Zagadka daru*, przeł. M. Höffner, Kraków.

Gołębiowska-Suchorska A.,
2011 *„Dziewczę przędzie, Pan Bóg nitki daje". O spójności ludowej wizji świata*, Bydgoszcz.

Gołębiowski Ł.,
1830 *Lud Polski. Jego zwyczaje, zabobony*, Warszawa.

Gonda J.,
1974 *Dumézil's Tripartite Ideology: Soma Critical Observations*, „The Journal of Asia Studies", vol. 34, s. 139-149.

Greimas A. J.,
2007 *O bogach i ludziach. Studia o mitologii litewskiej*, przekł. B. Marszalik, Kęty.

Gringmuth-Dallmer E., Hollnagel A.,
1971 *Jungslawische Siedlung mit Kultfiguren auf Fischerinsel bei Neubrandenburg*, „Zeitschrift für Archäologie", t. 5, s. 102-133.

Gulanowski J.,
2013 *Ojciec i ojcostwo w hymnach Rygwedy*, „Ogrody Nauk i Sztuk", nr 3, s. 13-35.

Guriewicz A.,
1969 *Wyprawy wikingów*, tłum. S. Ludkiewicz, Warszawa.
1976 *Kategorie kultury średniowiecznej*, przekł. J. Dancygier, Warszawa.

Haftka M., Wadyl S.,
2015 *Węgry. Zespół osadniczy na pograniczu pomorsko-pruskim w XI-XII w.*, Malbork.

Hanuš I. J.,
1863 *Maly vybor ze staročeske literatury. Podle rukopisův C. K. Knihovny Vysokych Škol Pražskych XIV.–XVII. stoletii*, Praha.

Hartnoll P.,
1967 *The Oxford companion to the theatre*, Oxford.

Ivanov V. V.,Toporov V. N.,
1973 *A comparative study of the group of Baltic mythological terms from the root *vel-*, „Baltisctica", t. 9(1), s. 15-27.
1974 *Issledovanija v oblasti slavjanskich drevnostej. Leksičeskie i frazeologićeskie voprosy rekonstrukcii tekstov*, Moskva.

Iwańczak W.,
1989 *Ludzie miecza, ludzie modlitwy i ludzie pracy. Trójpodział społeczeństwa w średniowiecznej myśli czeskiej*, Kielce.

Jakobson R.,
1985 *The slavic god Velesъ and his Indo-European cognates*, [w:] Selected Writings VII. Contributions to Comparative Mythology. Studies in Linguistic and Philology 1972-1982, Mounton, s. 33-48.

Jakubowski S.,
1933 *Bogowie Słowian*, Kraków.

Jakubowski W., Łużny R.,
1971 *Literatura staroruska wiek XI-XVII. Antologia*, Warszawa.

Janowski A.,
2010 *„Jeżeli umrze ktoś znaczny z nich, kopią dlań grób podobny do obszernego domu..." Kilka uwag o tzw. grobach komorowych na terenie Europy Środkowo-Wschodniej,* [w:] In silvis, campis... et urbe. Średniowieczny obrządek pogrzebowy na pograniczu polsko-ruskim, red. S. Cygan, P. N. Kotowicz, M. Glinianowicz, Rzeszów-Sanok, s. 385-402.

Jurewicz J.,
2001 *Kosmogonia Rygwedy. Myśl i metafora*, Warszawa.
2009 *Pojęcie pastwiska* (*gávyūti*, *svásara*) w *Rygwedzie*, [w:] *Symbolika łąki i pastwiska w dawnych wierzeniach*, red. J. Jurewicz, M. Kapełuś, Warszawa, s. 61-70

Józefów-Czerwińska B., Popieliska-Grzybowska J.,
2012 *Wierzenia – religia*, [w:] Przeszłość społeczna. Próba konceptualizacji, red. S. Tabaczyński, A. Marciniak, D. Cyngot, A. Zalewska, Poznań, s. 300-317.

Kajkowski K.,
2010 *Taniec, muzyka i śpiew w kulturze duchowej Słowian Zachodnich w średniowieczu. Zarys problematyki*, [w:] Religia ludów Morza Bałtyckiego. Stosunki polsko-duńskie w dziejach. Mare Integrans. Studia nad dziejami wybrzeży Morza Bałtyckiego, red. M. Bogacki, M. Franz, Z. Pilarczyk, Toruń, s. 237-250.
2012 *The Boar in the symbolic and religious system of Baltic Slavs in the Early Middle Ages*, „Studia Mythologica Slavica", t. 15, s. 201-215.
2012a *Czy bogowie Pomorzan łaknęli krwi obcych?*, [w:] Obcy. Funeralia Lednickie 14, red. W. Dzieduszycki, J. Wrzesiński, Poznań, s. 55-77.
2017 *Mity, kult i rytuał. O duchowości nadbałtyckich Słowian*, Szczecin.

Kajkowski K., Kuczkowski A.,
2011 *Pokarm duszy – pokarm dla ciała. Szczątki zwierzęce we wczesnośredniowiecznej przestrzeni grzebalnej Pomorza*, „Materiały Zachodniopomorskie. Nowa Seria", t. 6/7, s. 327-356.

Kaszewscy E. i Z.,
1971 *Wczesnośredniowieczne cmentarzysko w Brześciu Kujawskim, pow. Włocławek*, „Materiały Starożytne i Wczesnośredniowieczne", t. 1, s. 365-434.

Keller T.,
1986 *Religie*, [w:] Zarys dziejów religii, red. J. Keller, W. Kotański, W. Tyloch, B. Kupis, Warszawa, s. 5-30.

Kempiński A. M.,
2001 *Encyklopedia mitologii ludów indoeuropejskich*, Warszawa.

Kerényi K.,
2005 *Człowiek i maska*, przekł. A. Kryczyńska-Pham, [w:] Antropologia widowisk: zagadnienia i wybór tekstów, oprac. A. Chałupnik, W. Dudzik, M. Kanabrodzki, L. Kolankiewicz, wstęp i red. L. Kolankiewicz, Warszawa, s. 645-658.

Kępińska A.,
1983 *Żywioł i mit*, Kraków.

Klinger W.,
1949 *Wschodnio-europejskie rusałki i pokrewne postaci demonologii ludowej a tradycja grecko-rzymska*, Lublin-Kraków.

Knop O.,
2009 *Legendy pomorskie*, tłum. D. Kaczor, I. Kowalska, Gdynia.

Kocój E.,
2015 *Bizantyjsko-słowiańska literatura pseudo-kanoniczna (apokryficzna) i jej wpływ na folklor oraz ikonografię Europy Środkowo-Wschodniej – przyczynek do badań*, [w:] Ľudová próza na Slovensku v kontente dejín slavistiky, ed. K. Žeňuchová, Bratislava s. 133-15

Kolankiewicz L.,
1999 *Dziady. Teatr święta zmarłych*, Gdańsk.

Kolberg O.,
1962 *Dzieła wszystkie, t. 7, Krakowskie*, Wrocław-Poznań.

Kolčin B. A. (red.),
1985 *Drevnij Novgorod. Prikladnoe iskusstvo i arheologiâ*, Moskva.

Kolczyński J.,
1996 *Trójnożna koza. Uwagi o symbolice trójnożności*, „Etnografia Polska", t. 40, z. 1-2, s. 81-107.

Komar O., Chamajko N.
2013 *Idol ze Zbrucza: zabytek z epoki romantyzmu?*, red. i tłum. M. Parczewski, „Materiały i Sprawozdania Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego", t. 34, Suplement.

Kowalczyk E.,
1977 *Żmij, żmigrody, wały żmijowe – odpowiedź Ryszardowi Tomickiemu*, „Archeologia Polski", t. 22, s. 192-212.

Kowalczykówna M.,
1979 *Wróżby*, *czary* i *zabobony* w *średniowiecznych rękopisach Biblioteki Jagiellońskiej*, „Biuletyn *Biblioteki Jagiellońskiej"* t. 29, nr 1/2, s. 4-25.

Kowalewski J.,
1997 *Rola rowów we wczesnośredniowiecznych osadach z rejonu Pojezierza Chełmińsko-Dobrzyńskiego,* „Archaeologia Historica Polona", t. 6, s. 101-121.

Kowalik A.,
2004 *Kosmologia dawnych Słowian. Prolegomena do teologii politycznej dawnych Słowian*, Kraków.

Kowalska-Lewicka A.,
1986 *Ludowe wyobrażenia śmierci*, „Polska sztuka ludowa", r. 40, nr 1-2, s. 23-30.

Kowalski A. P.,
2000 *Genealogia sztuk II. Naczynie w słowniku kultury „nostratyckiej". Analiza magicznego doświadczenia rzeczy*, [w:] Eidolon. Kultura archaiczna w zwierciadle wyobrażeń, słów i rzeczy, red. H. van den Boom, A. P. Kowalski, M. Wapiński, Gdańsk, s. 149-163.
2001 *Myślenie przedfilozoficzne. Studia z filozofii kultury i historii idei*, Poznań.
2007 *Myślenie magiczne jako przejaw poczucia ontologicznego bezpieczeństwa*, [w:] Bezpieczeństwo ontologiczne, red. A. Dobosz, A. P. Kowalski, Bydgoszcz, s. 154-165.

Kowalski A. P., Witczak K. T.,
2002 *Rytuały ciałopalenia w kontekście indoeuropejskich wyobrażeń na temat śmierci*, „Funeralia lednickie" t. 4, Sobótka-Wrocław, s. 59-74.

Kowalski P.,
1998 *Leksykon znaki świata. Omen, przesąd, znaczenie*, Warszawa- Wrocław.

Kozłowski R.,
1964 *Badania technologiczne posągu Światowida z Muzeum Archeologicznego w Krakowie*, „Materiały Archeologiczne", t. 5, s. 61-67.

Kropej M.,
2010 *From Tradition to Contemporary Belief Tales: The „Changing Life" of Some Slovenian Supernatural Beings from the Annual Cycle*, "Studia Mythologica Slavica", t. 13, s. 171-185.
2012 *Supernatural Beings from Slovenian Myth and Folktales*, Ljubljana.

Krzyszowski A.,
1995 *Ein reiches Gräberfeld aus dem 10./11. Jh. in Sowinki bei Poznań*, „Slavia Antiqua", t. 36, s. 49-71.

Kurnatowska Z.,
2000 *Elementy sacrum w topografii tworzonej przez pierwszych Piastów domeny i jej głównych ośrodków,* [w:] Człowiek, sacrum, środowisko. Miejsca kultu we wczesnym średniowieczu, red. S. Moździoch, „Spotkanie Bytomskie", t. 4, Wrocław, s. 111-125.
2004 *The stronghold in Gniezno in the Light o folder and more recent studies*, [w:] Polish Lands at the Turn of the First and Second Millennia, red. P. Urbańczyk, s. 185-206.
2008 *Początki i rozwój państwa*, [w:] Pradzieje Wielkopolski. Od epoki kamienia do średniowiecza, red. M. Kobusiewicz, Poznań, s. 297-396.

Labuda G.,
1979 *Mitologia i demonologia w słownictwie, bajkach, baśniach i legendach kaszubskich*, [w:] Materiały ogólnopolskiej sesji naukowej pt. Świat bajek, baśni i legend kaszubskich (7-8 VI 1976), red. T. Bolduan, Wejherowo, s. 5-63.
1999 *Słowiańszczyzna starożytna i wczesnośredniowieczna. Antologia tekstów źródłowych*, Poznań.

Latour B.,
2010 *Przedmioty także posiadają sprawczość*, przeł. A. Derra, [w:] *Teoria wiedzy o przeszłości na tle współczesnej humanistyki*, red. E. Domańska, Poznań, s. 525-560.

Leavitt J.,
2006 *Dumézil without the Functions: Some Road Less Travelled*, „The Journal of Indo-European Studies", v. 34, no 1-2, s. 55-78.

Leeming D. A.,
2010 *Creation Myths of the World. An Encyclopedia*, Santa Barbara.

Leeuw G. van der.,
1991 *Święta gra*, przeł. Z. Benedyktowicz, S. Sikora, „Polska Sztuka Ludowa. Konteksty", t. 45, z. 3-4, s. 4-10.
1997 *Fenomenologia religii*, przekł. J. Prokopiuk, Warszawa.

Lelewel J.,
1853 *Narody na ziemiach sławiańskich przed powstaniem Polski*, Poznań.

Leńczyk G.
1964 *Światowid zbruczański*, „Materiały Archeologiczne", t. 5, s. 5-60.

Lewicki T.,
1952-1953 *Obrzędy pogrzebowe pogańskich Słowian w opisach podróżników i pisarzy arabskich głównie z IX-X w.*, „Archeologia", t. 5, s. 122-154.

Libera Z.,
1995 *Medycyna ludowa. Chłopski rozsądek czy gminna fantazja*, Wrocław.
1997 *Mikrokosmos, makrokosmos i antropologia ciała*, Tarnów.

Littleton C. S.,
1973 *The New Comparative Mythology: An Anthropological Assessment of the Theories of Georges Dumézil*, Berkeley-Los Angeles.

Loma A.,
2004 *Procopius about the supreme god of the Slavs (Bella VII 14, 23): Two critical Remarks*, „Recueil des travaux de l'Institute d'études Byzantines", t. 41, s. 67-70.

Long C. H.,
1983 *Alpha. The Myths of Creation*, New York.

Loumand U.,
2006 *The horse and its role in Icelandic burial practices, mythology, and society*, [w:] Old-Norse religion in long-term perspectives. Origins, changes, and interpretations.

An international conference in Lund, Sweden, June 3-7, 2004, red. A. Andrén, K. Jennbert, C. Raudvere, Lund, s. 130-134.

Lyle E.,
2009 *Indo-European Time and the Perun-Veles Combat*, "Studia Mythologica Slavica", t. 12, s. 147-152.
2012 *Ten Gods: A New Approach to Defining the Mythological Structures of the Indo-Europeans*, Newcastle upon Tyne.

Łapiński A.,
1984 *Światowid czy model świata*, „Z Otchłani Wieków", t. 50, z. 2, s. 128–139.

Łęga W.,
1930 *Pomorze we wczesnem średniowieczu na podstawie wykopalisk*, Toruń.

Łowmiański H.,
1979 *Religia Słowian i jej upadek (w. VI – XII)*, Warszawa.

Łuczyński M.,
2006 *Semantyka obrzędów wiosennych związanych z Marzanną i Jaryłą (próba rekonstrukcji „prasłowiańskiego tekstu")*, „Respectus Philologicus", t. 10 (15), s. 165-176.
2008 *Kognitywna definicja Marzanny – Próba rekonstrukcji fragmentu tradycyjnego mitologicznego obrazu świata Słowian*, „Studia Mythologica Slavica", t. 11, s. 173-196.
2011 *Kognitywna definicja Peruna: Etnolingwistyczna próba rekonstrukcji fragmentu słowiańskiego tradycyjnego mitologicznego obrazu świata*, „Studia Mythologica Slavica", t. 14, s. 219-230.
2012 *Kognitywna definicja Welesa-Wołosa: Etnolingwistyczna próba rekonstrukcji fragmentu słowiańskiego tradycyjnego mitologicznego obrazu świata*, „Studia Mythologica Slavica", t. 15, s. 169-178.

Łuka L. J.,
1973 *Wierzenia pogańskie na Pomorzu Wschodnim w starożytności i we wczesnym średniowieczu*, Gdańsk.

Machek V.,
1947 *Essai comparative sur la mythologie slave*, "Revue des études slaves", t. 23, s. 48-65.

Maciąg M.,
1902 *Podania i legendy*, „Wisła", t. 16, s. 329-333.

Maćkiewicz J., Majer-Baranowska U.,
1999 *Wyspa*, [w:] Słownik stereotypów i symboli ludowych, t. I, z. 2, red. J. Bartmiński, Lublin, s. 62-68.

Majer-Baranowska U.
1995 *Dualizm religijny w ludowych wierzeniach o pochodzeniu wody*, [w:] Folklor – Sacrum – Religia, red. J. Bartmiński, M. Jasińska-Wojtkowska, Lublin, s. 115-128.

Makohonienko M., Kara M., Koszałka J.,
2011 *Przyrodnicza historia Gniezna – plemiennego ośrodka kultu i centrum wczesnopiastowskiego państwa polskiego* Civitas Schinesghe, „Landform Analysis", t. 16, s. 39-45.

Mallory J. P., Adams D. Q.,
1997 *Encyclopedia of Indo-European Culture*, London-Chicago.

Masłowska E.,
2012 *Ludowe stereotypy obcowania świata i zaświatów w języku i kulturze polskiej*, Warszawa.

Matczak M. D.,
2013 *Archeologia ciała*, „Przegląd Archeologiczny", t. 61, s. 51-75.

Mathews F.,
1994 *The Ecological Self*, London.

Matusiak S.,
1908 *Olimp polski podług Długosza*, Lwów.

Mauss M.,
2001 *Pojęcie osoby, pojęcie „ja"*, tłum. M. Król, [w:] Antropologia kultury. Zagadnienia i wybór tekstów, oprac. G. Godlewski, L. Kolankiewicz, A. Mencwel, M. Pęczak, wstęp i red. A. Mencwel, Warszawa, s. 187-193.
2001a *Sposoby posługiwania się ciałem*, tłum. M. Król, [w:] Wiedza o kulturze cz. I. Antropologia kultury. Zagadnienia i wybór tekstów, oprac. G. Godlewski, L. Kolankiewicz, A. Mencwel, M. Pęczak, wstęp i red. A. Mencwel, Warszawa, s. 156-165.

Merleau-Ponty M.,
2001 *Fenomenologia percepcji*, przeł. M. Kowalska, J. Migasiński, posł. J. Migasiński, Warszawa.

Meskell M. L.,
2000 *Writing the Body In Archaeology*, [w:] Reading the Body: Representations and Remains in the Archaeological Record, red. A. E. Rautman, Philadelphia, s. 13-21.

Mianecki A.,
2002 *Ludowe kosmogonie a problem religii Słowian zachodnich*, „Literatura Ludowa", nr 4/5, s. 21-29.
2010 *Stworzenie świata w folklorze polskim XIX i początków XX wieku*, Toruń.

Michalski M.,
2010 *Znawcy-ofiarnicy w społeczności ar-Rūs. Geneza zjawiska*, [w:] Religie w średniowiecznej Europie Środkowej i Wschodniej, red. M. Michalski, Ł. Gędłka, T. Krzyżowski, Kraków, s. 11-32.

Michałowska T.,
1989 *„Dusza z ciała wyleciała": próba interpretacji*, „Pamiętnik Literacki", t. 80/2, s. 3-26.

Milićević Bradač M.,
2003 *Greek mythological horses and the world's boundary*, „Opuscala Archaeologica", t. 27, s. 379-391.

Mify,
1991 *Mify narodov mira*, red. S. A. Tokarev, Moskva.

Migasiński J.,
2001 *Fenomenologia Merleau-Ponty-ego*, [w:] M. Merleau-Ponty, Fenomenologia percepcji, przeł. M. Kowalska, J. Migasiński, posł. J. Migasiński, Warszawa, s. 479-486.

Modzelewski K.,
2004 *Barbarzyńska Europa*, Warszawa.
2005 *Laicyzacja przez chrzest,* [w:] Sacrum. Obraz i funkcja w społeczeństwie średniowiecznym, red. A. Pieniądz-Skrzypczak, J. Pysiak, Warszawa, s. 99-113.

Montgomery J. E.,
2000 *Ibn Fadlān and the Rūsiyyah*, „Journal of Arabic and Islamic Studies", t. 3, s. 1-25.

Moszyński K.,
1934 *Kultura ludowa Słowian. Cz. 2, Kultura duchowa. z. 1*, Kraków.
1939 *Kultura ludowa Słowian. Cz. 2, Kultura duchowa. z. 2*, Kraków.
1967 *Kultura ludowa Słowian, t. II, cz. 1, Kultura duchowa*, red. nauk. J. Burszta, Warszawa.

Moszyński L.,
1999 *Dlaczego naukowe opisy prasłowiańskich wierzeń są tak różnorodne*, „Studia Mythologica Slavica", t. 1, s. 35-44.

Moździoch S.,
2013 *Holzmaske aus Kieler*, [w:] Credo. Christianisierung Europas im Mittelalter, Bd. II, Katalog, red. C. Stiegemann, M. Kroker, W. Wolter, Petersberg, s. 554.
2013a *Holzmaske aus Kieler*, [w:] Credo. Christianisierung Europas im Mittelalter, Bd. II, Katalog, red. C. Stiegemann, M. Kroker, W. Wolter, Petersberg, s. 553-554.

Nietzsche F.,
2003 *Narodziny tragedii czyli hellenizm i pesymizm*, przeł. L. Staff, posł. T. Macios, Kraków.

Niewiadomski D.,
1989 *Semantyka jajka w rytach orki i siewu*, „Etnolingwistyka" t. 2, s. 61-72.

Niżnik J.,
1978 *Mit jako kategoria metodologiczna*, „Kultura i Społeczeństwo" t. 22, nr 3, s. 163-174.

Nowicka E.,
1984 *Sporne problemy w badaniach nad mitem*, „Kultura i Społeczeństwo" 1984/3, s. 87-101.

Nowosielski A.,
1857 *Lud Ukraiński*, t. 1, Wilno.

Ogrodowska B.,
1983 *Świąteczne zdobnictwo wnętrz*, „Polska Sztuka Ludowa. Konteksty", t. 37, z. 1-2, s. 95-112.
2000 *Święta polskie. Tradycja i obyczaj*, Warszawa.

Olędzka H.,
1964 *Z badań nad wycinanką kurpiowską*, „Polska Sztuka Ludowa. Konteksty", t. 18, z. 3, s. 159-178.

Otto R.,
1999 *Świętość. Elementy irracjonalne w pojęciu bóstwa i ich stosunek do elementów racjonalnych*, przeł. B. Kupis, Warszawa.

Ostrów Lednicki,
2002 *Ostrów Lednicki. Album*, Bydgoszcz.

Ovchinnikova B. B.,
2013 *Litsevyye maski v srednevekovoy kul'ture Rusi (po materialam Novgorodskoy arkheologicheskoy ekspeditsii),* [w:] Arkheologiya Severa Rossii. Ot epokhi zheleza do Rossiyskoy imperii. Materialy Vserossiyskoy nauchnoy arkheologicheskoy konferentsii, red. V. A. Borzunov, Jekaterynburg – Surgut, s. 227-232.

Ovchinnikova B. B., Kopnina E. W.,
2000 *Maski i ih rol' v srednevekovoy kul'ture Novgoroda*, [w:] Problemy istorii Rossii. Vyp. 3. Novgorodskaya Rus'. Istoricheskoye prostranstvo i kul'turnoye naslediye, Jekaterynburg, s. 118-134.

Page R. I.,
1978/1979 *Dumézil revisited*, „Saga-Book", t. 20, z. 1-2, s. 49-69.

Pałubicka A.,
1985 *O trzech odmianach waloryzacji światopoglądowej*, „Studia metodologiczne. Zeszyty poświęcone integracji nauki" t. 24, s. 51-76.

Pavis P.,
1998 *Słownik terminów teatralnych*, wstęp A. Ubersfeld, przekł. i oprac. S. Świontek, Wrocław.

Pełka L. J.,
1980 *Polski rok obrzędowy. Tradycje i współczesność*, Warszawa.
1987 *Polska demonologia ludowa*, Warszawa.

Perszon J.,
1999 *Na brzegu życia i śmierci. zwyczaje, obrzędy oraz wierzenia pogrzebowe i zaduszkowe na Kaszubach*, Lublin.

Pettazzoni R.,
1968 *Wszechwiedza bogów*, tłum. B. Sieroszewska, Warszawa.

Pisani V.,
1950 *Le religioni dei Celti e dei Balto-Slavi nell'Europa precristiana*, Milano.

Plezia M.,
1952 *Greckie i łacińskie źródła do najstarszych dziejów Słowian, cz. I*, Poznań – Kraków.

Podgórscy B. i A.,
2005 *Wielka księga demonów polskich. Leksykon i antologia demonologii ludowej*, Katowice.

Pokorny J.,
1959 *Indogermanisches etymologisches Wörterbuch*, Bern, München.

Popowska-Taborska H.,
1995 *Ślady dawnych wierzeń słowiańskich utrwalone w kaszubskiej leksyce,* „Światowit", t. 40, s. 144-157.

Posselt N., Szczepanik P.,
2017 *Zoomorphe Applikationen und Darstellungen auf slawischen Schläfenringen im nördlichen westslawischen Raum,* [w:] Religion und Gesellschaft im nördlichen westslawischen Raum. Beiträge der Sektion zur slawischen Frühgeschichte der 22. Jahrestagung des Mittel- und Ostdeutschen Verbandes für Altertumsforschung in Chemnitz, 29.-31. März 2016, red. F. Biermann, T. Kersting, A. Klammt, Langenweissbach 2017, s. 193-220.

Potkański K.,
1924 *Wiadomości Długosza o polskiej mitologii*, [w:] Pisma pośmiertne Karola Potkańskiego. T. 2, przygot. do druku J. S. Bystroń, Kraków, s. 1-93.

Price N. S.,
2002 *The Viking Way. Religion and War in Late Iron Age Scandinavia*, Uppsala.
2010 *Passing into Poetry: Viking-Age Dortuary Drama and the Origins of Norse Mythology*, „Medieval Archaeology", t. 54, s. 123-156.

Puhvel J.,
1969 *„Meadow of the Otherworld" in Indo-European tradition*, „Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung", t. 83/1, s. 64-69.

Pukanec M.,
2013 *Etymologický nákres slovanského sveta bohov a démonov. (Náboženstva a morálky Slovanov)*, Nitra.

Reyman T.,
1933 *Posąg Światowita*, „Z Otchłani Wieków", t. 8, z. 1-2, s. 2-16.

Rębkowski M.,
2007 *Chrystianizacja Pomorza Zachodniego. Studium Archeologiczne*, Szczecin.

Ricoeur P.,
1985 *Symbol daje do myślenia*, [w:] P. Ricoeur, *Egzystencja i hermeneutyka. Rozprawy o metodzie*, tłum. S. Cichowicz, Warszawa, s. 58-75.

Risteski L. S.,
1999 *The concept of death in the folk culture of Macedonians*, „Etnolog. Nova vrsta", t. 9/1, s. 87-98.

Rosen-Przeworska J.,
1964 *Tradycje celtyckie w obrzędowości Protosłowian*, Wrocław.

Rosik S.,
2000 *Interpretacja chrześcijańska religii pogańskich Słowian w świetle kronik niemieckich XI-XII wieku (Thietmara, Adam z Bremy, Helmold),* Wrocław.
2010 *Conversio Gentis Pomeranorum. Studium świadectwa o wydarzeniu (XII wiek)*, Wrocław.
2011 *„Nie ma barbarzyńcy ani Greka…" W sprawie narzędzi globalistycznej interpretacji dziejów w myśli wieków średnich na przykładzie recepcji nowotestamentowych idei w historiografii XI i XII w.*, „Kultura – Historia – Globalizacja", t. 10, s. 175-183.

2013 *Wolin: religia pogańska i konwersja miasta na chrześcijaństwo w świetle źródeł łacińskich z XI-XII wieku,* [w:] Wolin wczesnośredniowieczny. Część 1, red. B. Stanisławski, W. Filipowiak, Warszawa, s. 291-304.

Rothenbuhler E. W.,
2003 *Komunikacja rytualna. Od rozmowy codziennej do ceremonii medialnej*, tłum. J. Barański, Kraków.

Rozwadowski A.,
2012 *Archeologia szamanizmu a archeologia religii*, [w:] Przeszłość społeczna. Próba konceptualizacji, red. S. Tabaczyński, A. Marciniak, D. Cyngot, A. Zalewska, Poznań, s. 331-343.

Rożniecki S.,
1901 *Perun und Thor. Ein Beitrag zur Quellenkritik der russischen Mythologie*, „Archiv für slavische philologie", t.23, s. 462-520.

Rudnicki M.,
1926 *Bóstwa lechickie. (Jarowit (Daćbog, *Słup), Nyja, Świętowit, Trzygłów)*, „Slavia Occidentalis", t. 5, s. 372-419.

Rusanova I. P., Timoščuk B. A.,
1993 *Jazyčeskie svjatiliša drevnich slavjan*, Moskva.

Rybakov B. A.,
1987 *Jazyčestwo drevnej Rusi*, Moskva.

Rytter G.,
1987 *Rekonstrukcja psł. szeregu słowotwórczo-semantycznego *gajь, *krajь, *rajь*, „Studia z filologii polskiej i słowiańskiej", t. 24, s. 245-261.

Sauzeau P. i A.,

2004 *La quatrième fonction: pour un élargissement du modèle dumézilien* , „Mythe et mythologie dans l'Antiquité gréco-romaine, Europe", nr 904-905, s. 231-253.

Sawicki J.,
1957 *Najdawniejsze statuty synodalne poznańskie z rękopisu BOZ 63*, „Studia Źródłoznawcze", t. 1, s. 191–207.

Sawicki T.,
1999 *Z badań nad przemianami topografii i funkcji grodu książęcego na Górze Lecha w Gnieźnie*, „Slavia Antiqua", t. 40, s. 9-29.
2001 *Wczesnośredniowieczny zespół grodowy w Gnieźnie*, [w:] Gniezno w świetle ostatnich badań archeologicznych. Nowe fakty, nowe interpretacje, red. Z. Kurnatowska, Poznań, s. 87-124.
2001a *Badania przy kościele św. Jerzego w Gnieźnie*, [w:] Gniezno w świetle ostatnich badań archeologicznych. Nowe fakty, nowe interpretacje, red. Z. Kurnatowska, Poznań, s. 163-186.

Sayers W.,
1996 *Tripatrition in Early Ireland: Cosmic or Social Structure?* [w:] Indo-European Religion after Dumézil, „Journal of Indo-European Studies Monograph No. 16", red. E. C. Polomé, Washington, s. 156-183.

Schjødt J. P.,
2007 *Ibn Fadlan's account of a Rus funeral: to what degree does it reflect Nordic myths?*, [w:] Reflections on Old Norse Myths, P. Hermann, J. P. Schjødt, R. T. Kristensen (eds.), Turnhout, s. 133–48.

Schroeder von L.,
1914 *Arische Religion*, B. 1, Leipzig.

Shilling C.,
2010 *Socjologia ciała*, tłum. M. Skowrońska, Warszawa.

Siemianowska E., Szczepanik P.,
W druku *Przestrzeń sakralna i komunikacyjna w studiach osadniczych nad wczesnym średniowieczem. Uwagi wstępne*

Sieradzki A.,
2017 *Teonim Perun w leksyce średnio- i nowopolskiej (na podstawie słowników)*, „Język. Religia. Tożsamość", nr 1 (15) 2017, s. 199-211.

Sikora J.,
2012 *Wczesnośredniowieczne pochówki szkieletowe jako przejaw barbarzyńskiej mentalności? Przykłady pomorskie*, [w:] Barbarzyńcy u bram. Mare Integrans. Studia nad dziejami wybrzeży Morza Bałtyckiego, red. M. Franz, Z. Pilarczyk, Toruń, s. 88-103.

Sikorski D. A.,
2012 *O długim trwaniu pewnej teorii – idea trypartycji u ludów indoeuroepjskich Georgesa Dumézila w świetle krytyki,* „Slavia Antiqua" t. 53, s. 105-130.

Słupecki L. P.,
1993 *Słowiańskie posągi bóstw*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej", t. 41, z. 1, s. 33-69.
1993a *Świątynie pogańskich Pomorzan w czasach misji świętego Ottona (Szczecin),* „Przegląd Religioznawczy", z. 3, 1993, s. 13-32.
1993b *Wawel jako święta góra a słowiańskie mity o zajęciu kraju,* „Przegląd Religioznawczy", z. 2, 1993, s. 3-18.
1994 *Slavonic Pagan Sanctuaries*, Warsaw.
1998 *Wyrocznie i wróżby pogańskich Skandynawów. Studia do dziejów idei przeznaczenia u ludów indoeuropejskich*, Warszawa.
2003 *Mitologia skandynawska w epoce wikingów*, Kraków.
2003a *Wróżbiarstwo pogańskich Słowian*, [w:] Słowianie i ich sąsiedzi we wczesnym średniowieczu, red. M. Dulinicz, Warszawa-Lublin, s. 73-80.
2006 *Posłowie*, [w:] Mitologia Słowian, wyd. III, wstęp K. Modzelewski, posł. L. P. Słupecki, oprac. A. Pieniądz, Warszawa, s. 323-360.
2012 *Mitologia*, [w:] Przeszłość społeczna. Próba konceptualizacji, red. S. Tabaczyński, A. Marciniak, D. Cyngot, A. Zalewska, Poznań, s. 292-299.

SP
1979 *Słownik Prasłowiański, t. III, Davьnъ – Dobьrati*, red. F. Sławski, Wrocław.

Staszczak Z.,
1964 *Śląska forma obrzędu marzanny i gaika na tle porównawczym*, Opole.

Stanaszek Ł. M.,
2016 *Wampiry w średniowiecznej Polsce*, Warszawa.

Strzelczyk J.,
1998 *Mity, podania i wierzenia dawnych Słowian*, Poznań.

Suchocki J.,
1991 *Mitologia bałtyjska*, Warszawa.

Szafrański W.
1987 *Prahistoria religii na ziemiach polskich*, Wrocław.
1995 *Zbruczański „Światowid" trackim monumentem kultowym (klasyczny przykład funkcjonowania mitów naukowych*, „Balcanica Posnaniensia", t. 7, s. 351-359.

Szczepanik P.,
2010 *Przedmiot jako zapis porządku kosmologicznego Słowian Zachodnich. Analiza wybranych okuć pochewek noży,* [w:] Życie codzienne przez pryzmat rzeczy. Kultura materialna średniowiecza w Polsce, P. Kucypera, S. Wadyl (red.), Toruń 2010, s. 27-41.
2011 *Słowiańskie wizje świata pozagrobowego. Obraz mityczny i jego ziemskie realizacje*, [w:] Człowiek wobec śmierci na przestrzeni dziejów. Materiały z VII Ogólnopolskiej Sesji Interdyscyplinarnej z cyklu „Historia – różne perspektywy", red. J. Kordel, M. Sas, Warszawa, s. 23-29.
2012 *Rola wysp w kontekście kultury wczesnośredniowiecznej Słowiańszczyzny Zachodniej*, „Nasze Pomorze. Rocznik Muzeum Zachodniokaszubskiego w Bytowie", t. 13 (2011), s. 11-21.
2012a *Maski w kulturze pogańskich Słowian Zachodnich. Atrybut rytualno-obrzędowy, czy fetysz religijny?*, [w:] Barbarzyńcy u bram. Mare Integrans. Studia nad dziejami wybrzeży Morza Bałtyckiego. Wolin 5-7 sierpnia 2011, red. M. Franz, Z. Pilarczyk, Toruń, s. 104-121.
2013 *Ciało i głowa w kulturach typu tradycyjnego*, [w:] Motyw głowy w dawnych kulturach w perspektywie porównawczej. Międzynarodowe Spotkania Interdyscyplinarne 'Motywy Przez Wieki', t. 1, red. L. Gardeła, K. Kajkowski, Bytów, s. 16-32.
2013a *Masks in the culture of pagan Western Slavs: a ritual-ceremonial attribute or a religious fetish?*, [w:] Barbarians at the Gates. Mare integrans. Studies on the History of the shores of the Baltic Sea, red. M. Franz, Z. Pilarczyk, Toruń, s. 65-82.
2014 *Wojenne wyprawy Świętowita. Mit i jego materialne przedstawienie*, [w:] Migracje. Podróże w dziejach. Starożytność i średniowiecze. Mare Integrans. Studia nad dziejami wybrzeży Morza Bałtyckiego, red. M. Franz, K. Kościelniak, Z. Pilarczyk, Toruń, s. 175-188.
2016 *Rzeczywistość mityczna Słowian Północno-zachodnich we wczesnym średniowieczu i jej materialne wyobrażenia*, Toruń – niepublikowana rozprawa doktorska w archiwum IA UMK w Toruniu.
2016a *Choroba jako kara za wystąpienie przeciw bogom. Przykłady z przedchrzescijańskiej Słowiańszczyzny*, [w:] Oblicza choroby w czasach płynnej nowoczesności, red. E. Nowina-Sroczyńska, S. Latocha, T. Siemiński, Bytów – Łódź, s. 24-35.

2017 *Early Medieval Bronze Sheaths with Zoo- and Anthropomorphic Ornamental Fittings from Poland. Mythical Pictures and their Content* [w:] Religion und Gesellschaft im nördlichen westslawischen Raum. Beiträge der Sektion zur slawischen Frühgeschichte der 22. Jahrestagung des Mittel- und Ostdeutschen Verbandes für Altertumsforschung in Chemnitz, 29.-31. März 2016, red. F. Biermann, T. Kersting, A. Klammt, Langenweissbach 2017, s. 169-178.

W druku *Badanie materialnych wytworów kultury a poznanie religii wczesnośredniowiecznych Słowian Zachodnich*.

Szczepanik P., Wadyl S.,
2012 *Uwagi o przestrzeni sakralnej Północno-Zachodniej Słowiańszczyzny i Prus we wczesnym średniowieczu*, „Pruthenia. Pismo poświęcone Prusom i ludom bałtyjskim", t. 7, s. 37-64.

Sztych D.,
2008 *Zwierzęta gospodarskie w polskie kulturze ludowej*, „Wiadomości Zootechniczne", r. 46/2, s. 39-47.

Szuchniewicz W.,
1908 *Huculszczyzna*, t. 4, Lwów.

Szyjewski A.,
1999 *Nawie,* [w:] Zaświaty i krainy mityczne. Leksykon, red. M. Sacha-Piekło, Kraków, s. 171.
1999a *Wyraj, Raj, Irij,* [w:] Zaświaty i krainy mityczne. Leksykon, red. M. Sacha-Piekło, Kraków, s. 239.
2003 *Religia Słowian*, Kraków.

Szymański W.,
1995-1996 *Wyżynne sanktuaria nad Zbruczem – fakty a interpretacje,* „Acta Archaeologica Carpathica", t. 33, s. 227-256.
1996 Posąg ze Zbrucza i jego otoczenie. Lata badań, lata wątpliwości, „Przegląd Archeologiczny", t. 44, s. 75-116.

Śliziński J.,
1963 *Z kaszubskiej i słowińskiej literatury ludowej*, „Lud", t. 49, z. 1, s. 229-306.

Ślusarski K. W.,
2004 *Wczesnośredniowieczne pisanki i grzechotki gliniane z ziem polskich. Próba typologii,* [w:] Hereditatem cognoscere. Studia i szkice ofiarowane Profesor Marii Miśkiewiczowej, red. Z. Kobyliński, Warszawa, s. 79–110.

Šebetovská M.,
2017 *Veles. Slovanské Božstwo v Komparativní Perspektivé*, Praga.

Téra M.,
2017 *Perun bůh hromovládce. Sonda do slovanského archaického náboženství*, Červený Kostelec.

Thomas L.-V.,
1991 *Trup. Od biologii do antropologii*, przeł. K. Kocjan, Łódź.

Tillich P.,
1991 *Symbol religijny*, przekł. M. B. Federowicz [w:] Symbole i symbolika, red. M. Głowiński, Warszawa, s. 147-168.

Tilley C.,
1994 *A Phenomenology of Landscape Places, Paths and Monuments*, Oxford/Providence.

Toeplitz K.,
2009 *O nieuniknionej obecności mitów*, [w:] H. Blumenberg, Praca nad mitem, przekł. oprac. K. Najdek, M. Herer, Z. Zwoliński, Warszawa, s. VII-XII.

Tokarska-Bakir J.,
2000 *Obraz osobliwy. Hermeneutyczna lektura źródeł etnograficznych (Wielkie opowieści)*, Kraków.

Tokarski J. (red.)
1980 *Słownik wyrazów obcych PWN*, Warszawa.

Toporow W. N.,
1974 *O modelach liczbowych w kulturach archaicznych*, „Teksty. Teoria literatury, krytyka, interpretacja", z. 1, s. 167-188.
1977 *Wokół rekonstrukcji mitu o jaju kosmicznym (na podstawie baśni rosyjskich)*, [w:] Semiotyka kultury, wybór i oprac. E. Janus, M. R. Mayenowa, Warszawa, s. 132-146.
1977a *O kosmologicznych źródłach wczesnośredniowiecznych opisów* [w:] Semiotyka kultury, wybór i oprac. E. Janus, M. R. Mayenowa, Warszawa, s. 103-131.

Tomiccy J. i R.
1975 *Drzewo Życia. Ludowa wizja świata i człowieka*, Warszawa.

Tomicki R.
1979 *Ludowa kosmogonia dualistyczna Słowian w świetle samojedzkich mitów stworzenia*, „Etnografia Polska", t. 23, z.2, s. 168-179.
1980 *Ludowe mity o stworzeniu człowieka. Z badań nad synkretyzmem mitologicznym w Europie Wschodniej i Południowej oraz w Azji Północnej*, „Etnografia Polska" t. 24, z. 2, s. 49-119.
1981 *Religijność ludowa*, [w:] Etnografia Polski. Przemiany kultury ludowej, t. II, red. M. Biernacka, M. Frankowsa, W. Paprocka, Wrocław, s. 29-66.
1987 *Mit* [w:] Słownik etnologiczny. Terminy ogólne, red. Z. Staszczak, Poznań, s. 244-248.

Trębaczkiewicz T.,
1963 *Cmentarzysko wczesnośredniowieczne we wsi Psary, pow. Piotrków Trybunalski*, „Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi", t. 9, s. 131-150.

Trkanjec L.,
2013 *Chthonic Aspects of the Pomeranian Deity Triglav and Other Tricephalic Characters in Slavic Mythology*, „Studia Mythologica Slavica", t. 16, s. 9-25.

Turner A. K.,
2004 *Historia piekła*, przekł. J. Jarniewicz, Gdańsk.

Tyniec A.,
2016 *Zbruczański posąg – więcej pytań niż odpowiedzi?* [w:] Od Bachórza do Światowida ze Zbrucza. Tworzenie się słowiańskiej Europy w ujęciu źródłoznawczym. Księga jubileuszowa Profesora Michała Parczewskiego, red. B. Chudzińska, M. Wojenka, M. Wołoszyn, Kraków – Rzeszów, s. 373-380.

Urbańczyk P.,
2011 *Eschatologia chrześcijańska a rytuał pogrzebowy*, [w:] In silvis, campis... et urbe. Średniowieczny obrządek pogrzebowy na pograniczu polsko-ruskim, red. S. Cygan, P. N. Kotowicz, M. Glinianowicz, Rzeszów-Sanok, s. 30-43.

Urbańczyk S.,
1947 *Religia pogańskich Słowian*, Kraków.
1948 *Przeżytek pogaństwa: stpol.* żyrzec, „Język Polski", t. 28, z. 3, s. 68-72.
1962 *Długoszowe bóstwa*, [w:] Słownik starożytności słowiańskich, t. 1, (A-E), red. G. Labuda, T. Lehr-Spławiński, s. 347-348.
1968 *O rekonstrukcję religii pogańskich Słowian*, [w:] Religia pogańskich Słowian. Sesja naukowa w Kielcach, red. A. Oborny i in., Kielce, s. 29-46.
1991 *Dawni Słowianie wiara i kult*, Wrocław-Warszawa-Kraków 1991.

Uspieński B. A.,
1985 *Kult św. Mikołaja na Rusi*, przekł. E. Janus, M. R. Mayenowa, Z. Kozłowska, Lublin.

Wachowski K.,
1973 *Wczesnośredniowieczne cmentarzysko szkieletowe*, [w:] Tomice, pow. Dzierżoniów. Wielokulturowe stanowisko archeologiczne, red. J. Romanow, K. Wachowski, B. Miszkiewicz, Wrocław, s. 173-210.
1975 *Cmentarzyska doby wczesnopiastowskiej na Śląsku*, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk.

Watkins C.,
1983 *Roman Jacobson and Slavic Mythology*, [w:] A Tribute to Roman Jacobson 1896-1982, red. R. Jakobson, Berlin-New York, s. 39-46.

Wawrzeniuk J.,
2007 *Słowiańskie „mosty" w zaświaty*, „Funeralia Lednickie", t. 9, Poznań, s. 45-58.
2016 *Magia ochronna Słowian we wczesnym średniowieczu na ziemiach polskich*, Warszawa.

Wirski A.,
1997 *Bóstwo morskie pogańskich Pomorzan*, [w:] Krzyżowcy, kronikarze, dyplomaci, red. B. Śliwiński, Gdańsk, s. 309-327.

Witczak K. T.,
1994 *Ze studiów nad religia Prasłowian. Część 2: Prapolska* Nyja *a grecka* Enyo, „Slavia Occidentalis", t. 51, s. 123-132.

Witkowski G.,
1995 *Opis wysp północy Adama Bremeńskiego jako dzieło etnografii wczesnośredniowiecznej*, [w:] Studia z dziejów Europy Zachodniej i Śląska, red. R. Żerelik, Wrocław, s. 9-43.

Wojciechowska B.,
2000 *Od godów do świętej Łucji. Obrzędy doroczne w Polsce późnego średniowiecza*, Kielce.

Vovelle M.,
2004 *Śmierć w cywilizacji Zachodu. Od roku 1300 po współczesność*, przekł. T. Swoboda, M. Ochab, M. Sawiczewska-Lorkowska, D. Senczyszyn, Gdańsk.

Zadrożyńska A.,
1985 *Powtarzać czas początku. Cz. 1, O świętowaniu dorocznych świat w Polsce*, Warszawa.

Znaniecki F.,
2005 *Narzędzie rozumienia: współczynnik humanistyczny*, [w:] Antropologia kultury. Zagadnienia i wybór tekstów, red. A. Mencwel, Warszawa, s. 627-630.

Zoll-Adamikowa H.,
1995 *Modele recepcji rytuału szkieletowego u Słowian wschodnich i zachodnich*, „Światowit", t. 40, s. 174-184.
2000 *Usytuowanie cmentarzy Słowian w środowisku (doba pogańska i pierwsze wieki po przyjęciu chrześcijaństwa)*, [w:] Człowiek, sacrum, środowisko. Miejsca kultu we wczesnym średniowieczu, red. S. Moździoch, „Spotkania Bytomskie", t. 4, Wrocław, s. 207-219.

Zowczak M.,
2013 *Biblia ludowa. Interpretacja wątków biblijnych w kulturze ludowej*, Toruń.

View publication stats